

ÜMARLAUD

Kopenhaageni kihlvedu

Kopenhaageni konverentsi eel on globaalses meedias jätkuvalt tunda niinimetatud ClimateGate'i skandaali järellainetust: Ida-Inglesmaa ülikooli kliimauuringute keskusest (CRU) varastati teadlaste e-kirjavahetus, mille põhjal kõmuhimulised uudised kiirustasid väitma, et kliimateadlased olevalt oma andmeid võltsinud. Nende väidete osas spekulatsioonid on ennatlik. Et aga kriitikat võeti ülikoolilinnakus tõsiselt, näitab algatatud sõltumatu audit, mida hakkab juhtima sir Muir Russell. CRU juht Phil Jones on kuni tulemuste selgumiseni tagasi astunud.

Teine varastatud kirjadepõhine süüdistus väärrib kindlasti avalikkuse teravdatud tähelepanu. Nimelt on mitmed kliimateadlased CRU kolleegide kirju lugedes leidnud ebatäpsustatavat salastamist oma uuringute lähteandmete, eriti aga statistilise aparadi ning tuletusmeetodite avalikustamisel. Lisaks peegeldub kirjades üleolev ja vaenulik hoiak väljastpoolt tulevatesse kriitilistesse küsimustesse ning märkustesse.

«Lisaks peegeldub kirjades üleolev ja vaenulik hoiak väljastpoolt tulevatesse kriitilistesse küsimustesse ning märkustesse.»

Usalduskriis ja ringkaitse

Kas siis kliimateadlased ei peaks olema huvitatud nende tööd leiduvate vigade ilmsikstulekust? Häda on selles, et vähemalt osa CRU teadlastest näib olevat veendunud, et üks agaramaid kliimateaduse kriitikuid Stephen McIntyre ning «teised temasugused» ei huvitu mitte teadusliku diskussiooni läbipaistvusest, vaid soovivad tõsiseid teadlasi härida ning teevad seda neoliberaalsete poliitiliste huvirühmade käepikendusena.

Pole siis ime, et sellises usaldamatuse öhkonnas peavad skeptikud omakorda CRUd ja üldse kogu peavoolu kliimateadust poliitiliselt orienteeritud valitsustevahelise kliimamuutuste paneeli (IPCC) kuulekaks tööriistaks.

Kliimateadlaste hulgast kostis CRU e-kirjade lekkimise järel ennastõigustavaid pahameeleavaldusi (vt: www.

realclimate.com). Ometigi on ka peavoolust kuulda hääli, mis tunnistavad, et kliimateadus saab säilitada oma usaldusväärsust üksnes ringkaikest väljudes.

Kliimateadus peab õppima skeptikutega suhtlema

USA Georgia osariigi tehnoloogiasüsteemide maa- ja atmosfääriteaduste kooli juhataja doktor Judith Curry on vist küll ainus AGW-paradigma (Anthropogenic Global Warming) teadlane, kes on julgenud astuda avalikku dialoogi «kliimateaduse isehakanud valvekriitiku» (hüüdnimi CRU e-kirjadest) Stephen McIntyre'iga, kutsudes teda isegi kohtuma oma üliõpilastega, sest «see avardab üliõpilaste silmaringi».

Peale ClimateGate'i sai dr Curry oma üliõpilastelt hulgaliselt kirju, kus tunti muret kliimateaduse usaldusväärsuse ja sõltumatuse pärast, kuni selleni välja, et keegi kaalus oma doktoriväitekirja kaitsmisest loobumist. Olles häiritud CRU skandaali juurteniulatavast mõjust, koostas Curry avaliku pöördumise (otsi blogist <http://climateprogress.org>), kust võib leida järgmise mõtte: «Teadlased väidavad, et nad ei jõuaks tööd tehagi, kui nad peaksid pidevalt skeptikutele vastama. See väide osutub tarbetuks, kui teadlased juba ette avalikustavad kõik oma lähteandmed, metaandmed ja metodoloogia. [—] Kui keegi leiab teie andmetes või metodoloogias vea, siis tunnistage seda ja parandage viga.»

Rahvusvaheline kliimakihvledu

Lõpetuse asemel tuletame meelde ajalugu. 17. sajandil elanud prantsuse religioosne skeptik Blaise Pascal sõnastas usku ja mõistust lepitada püüdvä põhimõtte. Seda tuntakse Pascali kihlveo nime all: me võime elada lõplikku tõde teadmata, kuid tehes panuse jumala olemasolule on meil võita kõik ning kaotada pole midagi.

Küllap võiks vaielda Pascali endagagi, kuid vaieldamata on võita või kaotada süsihappegaasi kvootide kehtestamisest, mida põhjendatakse inimtekkelise kliimamuutuse ärahoidmise vajadusega? Ükskõik kui filosoofilised, skeptilised või poliitilised need ka ei oleks, vastused sellele küsimusele sõltuvad meie dialoogivaheldusest.

Siim Vatalin
greengate@greengate.ee

Marek Strandberg

KARIKAUUR

REPLIIK

Lõhed paekivis ja arusaamades

Novembrikuu Rohelises Väravas ilmunud Kooniga valda kavandatava dolomiidkarjääri lugu «Külaselts kaevanduse vastu» lõppes järsult. «...karste siinsel alal ja selle lähimbruses ei esine,» lõpetas jutu ASI Vestman Varahalus projektijuht Andres Lauri.

Eesti ürglooduse raamatu leheküljed kõnelevad aga muud. Kavandatava karjääri naabruses paikneva Ura maastikukaitseala loodeosas neelavad geoloogide andmeid vett kahe- kuni neljameetrise läbimõõduga ning poolteismeeetrise sügavusega kurisuud (geoloogide keeles *kurisud*).

«Väita, et karstiasid seal üldse ei ole, on lihtsalt vale,» kirjutas Rohelise Väravale Kooniga valla elanik Urmas Bereczki. «Lähim Naissoo küla karstiala jääb planeeritud kaevandamisalast 300 meetri kaugusele.»

Kas on tegemist karstialaga, mida 1970. aastate maardlauuring päevavalgele ei toonud? Puurimine teostati omaaegse normi kohaselt, vastasel korral ei oleks saanud ala maardlana arvele võtta. Ükski puuriteravik karstide ei sattunud. Geoloog Valdeko Palginnõmme sõnul on paene maapõu kui pitskardin ning iial ei tea, kus karst võib olla.

Kõige iseloomulikumad karstilõngud paiknevad Pandivere ja Jõelähtme piirkonnas: lehtrid, veetaseme suur kõikumine, veevoolude äkiline kadumine maa-alustesse jõgedesse – kõike võib palja silmagagi näha. Lõuna pool lastus siluri ajastul ladestunud setetest tekkinud paekivi on mitu tuhat aastat noorem ning sisaldab lahustuvaid komponente põhjapoolsest ordoviitsiumi lubjakivikihist vähem. Kooniga piirkonna dolokivi maardlat on pinna- ja põhjavesi uuristanud umbes 4000 aasta jooksul.

On karst, ei ole karsti – kes võiks olla õigusemõistja?

Kas tuleb kohalikel elanikel tellida hüdrogeoloogiliseks uuringuks tuhandeid kroone maksev georadari uuring, mis peilib kivimiuurdeid sügavusest arvutiekraanile? Geoloog Madis Metsur sellel mõtet ei näe: «Ükskõik, kuhu me paepinnasel radari asetame ja vedama hakkame, lõhesid leiame igal pool.»

Eha Järv

eha@greengate.ee

KOMMENTAAR

Tee hiiele kingitus

Jõulud on olnud meie rahvale ammusest ajast olulised pühad. Aeg pöörab valguse, sooja ja elu poole. On ju 25. detsember päikeseaasta esimene päev, mida kutsuti Võrumaal veel hiljutiselt vasteraajapäevaks. Vaatame pühade hakul, mida olulist tõi maarahva 10222. aastaring pühadele paikadele?

Mõne nädala eest austati Tartus Eesti Kirjandusmuuseumis hiie sõpra. Tänavu valiti selleks perekond – isa, tütar ja poeg – Arvi Sepp, Lembi Välli ja Toivo Sepp. Kaheksa aasta jooksul on nad pühendanud oma vaimujõu, kulutanud tuhandeid tunde isiklikku aega selgitustööle, asjaajamistele, uuringutele, et hoida Paluküla hiemäe meie kõigi jaoks avatuna. Nende vastas on seisnud nomenklatuur ja arendajad, kes soovivad pühapaika ja tervisespordialale rajada hiiglasliku ärimaailma puhkekeskuse.

Hiis las olla

On tähelepanuväärne, et «Hiie väe» sündmust külastas kultuuriminister Laine Jänes, kes tänas hiie sõpra ja avaldas soovi, et neid oleks palju rohkem. Ministri tuleb lahendada skisofreeniline olukord, kus tema ministereium ühtaegu rahastab maakondlike spordikeskuste programmi vahendusel miljonite kroonidega hiimetsa laastamist heinamaaks ning üritab samas hiie tippu kultuurimälestisena kaitsta.

Minister vastutab, kuid praktikas kujundavad riigi suhtumise üksikud ametnikud. Näiteks muinsuskaitseametis vastutab hiite eest endiselt inimene, kes oli

Ahto Kaasik
Maavalla
Koja vanem

«Soovin, et lagedaks raiutud mäekülgedele poetataks ühiselt lootuse ja armastuse tõrud.»

vastu Paluküla hiemäe kaitse alla võtmisele ning toetas sinna suusakeskuse rajamist, samuti kooskõlastas Kunda hiemäe tuulepargi ehituse, lisades, et see parandab hiie seisukorda. Sama riigiametnik on avalikult mõnitatud hiisi ja maausulisi.

Tilk tõrva võib rikkuda meepoti. Üksikud keskkonna- ja muinsuskaitseametnikud on pühapaikade osas rakendanud Hiina-laadset kultuurirevolutsiooni, mille kohaselt kõik põline ja püha peab kaduma, et anda teed uuele raha- ja mõnukultusele. Samas vaimus on koheldud ka Paluküla hiemäe kaitsejaid, keda on naeruvääristatud, söimatud ja ähvardatud. Kas see on tõesti Eesti riigi pale?

Raplamaa ametnikud peaksid võtma eeskujuna Kunda linnast, kes loobus kavast rajada oma hiemäele tuulepark. Linnavalitsus asus koostööle teadlaste ja maausulistega, et taastada hiie ajalooline ilme ja kasutamise püha paigana. Lepinud osapoolte koostöös toimus porikuus Kunda hiemäe päev, kus üle Eesti kohale tulnud inimesed

poetasid räsitud hiie pinda kaasa toodud tõrusid. Soovin, et selline leppimine toimuks ka Palukülas ja lagedaks raiutud mäekülgedele poetataks ühiselt lootuse ja armastuse tõrud.

Hiiepaigad kirjasõnas

Hiied on meie vanimad loonakaitsealad ning rahvuskultuuri ja eneseteadvuse sügavalt tähenduslikud osad. Hiied on ka eestlaseks olemise kaitsealad, on olnud kirjanik Berk Vaher. Sellest sügisest jagatakse Eesti maaülikoolis tulevastele loodus- ja muinsuskaitsete ja maastikuarhitektidele teadmisi, mis annavad sisulise pädevuse pühapaikade hoidmiseks.

On teisigi häid uudiseid. Ajakiri Maakodu avaldas aasta jooksul hiiesõnastiku raamat. Ajakirjas Loodusesõber aga ilmus sari tuntud ja olulistest pühapaikadest, mille pühadus on ununenud. Ebavere hiemägi, Tavevaskoda, Panga pank, Pühajärv, Sinihallika hiis ja Lehmja hiietammik on püha paigad, mis hoiavad meie põlisrahvaks olemise juuri ja elujõudu. Maalehe Raamatu abil jõudis müügile raamat «Looduslikud pühapaigad. Väärtused ja kaitse». Esmakordselt on võimalus saada pühapaikadest põhjalik ülevaade.

Jõulude ajal on tavaks teha kingitusi ja aidata abivajajaid. Paluküla vastasseis jätkub ning võib-olla saame me kõik teha midagi selle ja paljude teiste hiite heaks. Näiteks, kas te olete juba liitunud pühapaikade kaitseks mõeldud pöördumise- ja Maavalla Koja (maavald.ee) võrgulehel? Hooligem oma esivanemate pühapaikadest.

IMPRESSUM

Peatoimetaja: Juhani Pittsepp
(juhani@greengate.ee)

Vanetoimetaja:
Eha Järv (eha@greengate.ee)

Toimetajad:
Ylle Rajasaar (ylle@greengate.ee)
Silvia Lotman (silvia@greengate.ee)
Kadriann Saar (kadriann@greengate.ee)
Liina Espenberg (liina@greengate.ee)
Kadri Kalle (kadri@greengate.ee)

Keeletoimetaja: Katrin Raid
(katrinraid@greengate.ee)

Makett: V5 & A6

Võrguväljaanne: www.greengate.ee

Väljaandja: Säästva Arengu Planeerimise ja Tehnoloogia Sihtasutus

Trükk: Printall

Roheline Värav ilmub kord kuus Sirbi ja Õpetajate Lehe vahel.

Kui mäed ja metsad tänavavad sind

Juhani Püttsepp
juhani@greengate.ee

Veebruaris oma 86. sünnipäeva tähistav Kalju Talvi töötab üheksandat aastat Vapramäe-Vellavere-Vitipalu sihtasutuse teenistuses, koristades matkajate järelt looduse õpperadu.

Mida te tööleping ette näeb? Pean aprillist kuni novembrini korra nädalas puhastama Vapramäe maastikukaitsealale jääva matkaraja (umbes kolm kilomeetrit) olmeprahist ja okstest. Samuti pean üle vaatama pikniku- ja telkimiskohad, jälgima infotulpade korrasolekut, hoidma korda ökokäimlates.

Lepingus seda sees ei ole, aga ma korjan suitsukonid ka prügi-kasti. Väiksema prahi toon jalgratta pakiraami peal ära, suuremad tükiid käruga.

Kuis sattusite sellele tööle?

Jaan Pau, metsnik, küsis kord, kui ma juba pensionil olin ja Peedul elasin: «Sa, Kalju, oled vaba mees, kas sa ei taha sihtasutusse tööle tulla?» Ütlesin, hea küll, midagi selle vastu mul ei olnud. Juba enne seda olin olnud koristaja Peedul ja Peedu jaamas, Elva linnavalitsuse teenistuses. Ja metsnik Jaan Paud tundsin juba 1970. aastatest, kui tegin Nõo kandis topograafilisi moodsustamisi.

Vapramäega olen tuttav aga juba lapsepõlvest, kui seal vabariigilistel päevadel käisin.

Palju rändur prahti toodab?

Kevade ja suvega koguneb konteinerisse (see seisab mu õuel Peedul) prahti 700 liitrit. See on peaaegu täis konteiner. Sügiskuu-dega tuleb prahti poole vähem.

Kuidas teie silmis edeneb loodushoid Vapramäel?

Vapramäel oli tähistatud matkarada juba siis, kui looduskaitse liikumist juhtis Jaan Eilart. Rajamärgid olid puudel juba nõukogude ajal. Nüüdki on puudel märgid – kollane triip tähistab laste rada, sinine suusarada.

Inimesed on hakanud radu paremini hoidma kui kümme aastat tagasi. Radade peale on prahti vähe maha visatud. Aga lõkkekohad, mille juures asuvad ka puukuurid ja ökokäimlad, seal käiakse, söögid-joogid-napsud kaasas. Lõhutakse, põletatakse pinke. Kord oli keegi vedanud metsa Moskviitsi vraki.

Kas lõkkekohtades siis puid ei leidu?

Lõkkekohtadest on küttepuid ka ära varastatud. Vapramäel kasvab riigimets. Sihtasutus ise ei tohi

Kalju Talvi koduses miljöö, Elva jõe kaldal kulgeval rajal.

Juhani Püttsepp

kuivi puid maha võtta – meil ei ole lubatud seda teha, küte ostetakse sisse. Kui puukuuris puud otsas, pean helistama. See on narr lugu – puu kukub maha, aga mina ei tohi seda koristada ega kütteks lõigata.

Tänavu suvel liikus Vapramäel reede õhtuti üks seltskond. Keelest hoolimata sõideti autodega mäe otsa ja pidutseti seal. Ükskord lõppesid sealses lõkkekohas küttepuud otsa. Helistasin, lubati uusi tuua, kuid mitte kohe.

Mäel seisid plankudest söögilaud. Vaat see reedeõhtune seltskond tõmbas siis need pikali ja vedas otsapidi lõkkesse.

Mina neid ära tõsta ei jõudnud, saagisin juppideks. Tulle oli veetud ka silte, ühe peal paistis veel kiri «Vapramäe pärnad».

See on ju suisa sõgedus – autoga looduskaitsealuse mäe otsa sõita!

Mitte ainult autod, ATV on see põhiline pahandusetegija.

Käisin Jõgevamaal Kassinurme linnusepaigas – seal on tõkkepuu, kõrvalt pääseb jalakäija sisse. Muudugi tõkkepuu võidakse ära lõhkuda. Vapramäele on pandud ka silte «Hoidke puhast loodust». Need kaua ei seisnud.

Aga ega Vapramäel vaid lõhkujad käi, siin tehakse kepikõndi ja tervisejooksu, peatuvad vee-matkajad, käiakse lihtsalt jalutama. Ja kevadel, issand jumal, kui palju kelgutükke ma leian!

Mis distsiplineeriks Vapramäe külastajaid?

Inimesi distsiplineeriks, kui mul

Kalju Talvi kääneline tee Vapramäele

- Sündis 18. veebruaril 1924 Kadriinas raudteemeistri peres.
- Kui isa 1937. aastal suri, kolis vanaema juurde Peedule.
- 1938–1941 käis Tartu poeglaste gümnaasiumis.
- 1942 lõpetas aga Tiiri gümnaasiumi ja läks Saksamaale tööteenistusse. Pärast sai tutvuste abiga valge passi, töötas käskejalana. 1944. aastal läks siiski häda summil vabatahtlikult Saksa mereväkke, sattus aga SS-õppelaagrisse ja sealt suurtükiväe tulejuhtide väljaõppele. Asi hakkas teda huvitama ja ta mõles seal, et peaks kunagi maamöötkaks õppima.
- Määrati raskete haubitsate peale, kuid reki endid ei olnud. Anni piüss kätte, sattus Oppelni kotti ja murdis koos teistega seal välja. Rasked haubitsad saabusid nädal enne sõja lõppu, kuid nendega ei jõutud mitte ühtegi pauku teha, Kalju ja ta kamraadid lükkasid need Sudeedi mägedes ühte kuristikku. Sattus Tšehhi põrgusse, pääses tänu juhusele mahalaskmisest.
- 1945. aasta jõulupühadel jõudis Solikamski vangilaagrisse. 1950. aastal naasis asumiselt Permi oblastis ja läkski maaparandustrusti latipoisiks. Algas maamöödistamistö, mis tõi ta tagasi Elva kanti ja tegi tuttavaks Elva metsniku Jaan Pauga, kes ühel päeval ütles: «Hakka Vapramäel tööle!»
- Aastal 1967 valmis Peedumäel suvila, kuhu Kalju ja ta kaasa Väike kümnekond aastat tagasi päriselt elama asusid.

oleks logo kuue seljal, näiteks kirjaga «Hoi loodust, Vapramägi täna sind». Siis saadakse aru, et paigal hoitakse silma peal. Metsavahti ei ole, aga keegi ikka on.

Ain Kaalep ütleb, et talle seondub Vapramägi romantika ja romantilisusega.

Tänavu suvel väisas Kalevipoja tooli suur pulmaseltskond. (Kalevipoja tool on kõrgendik Elva jõe kaldal, kus vägilane maha istus ja jões jalgu pesi – *toim.*) Sõitisin parajasti jalgrattaga, kui lasti signaali. Ehmatasin, hüppasin rattalt maha, nägin pulmarongi. Küsisin, kas lähevad lõkkeplatsile. «Jah,» vastasid nad. Panin siis ees minema, et plats veel üle vaadata. See seltskond käitus jõekaldal küll väärikalt.

UUDISED

Vapramäest ja ta imetlejatest

Puhh!

Saime viimaks üle Vapramäest. Sind polegi nii kerge kukil kanda. Nüüd puhkame, siis võtad kinni käest ja allamäge ise toetad kanda. Ma pole vanadusest väeti veel, ja sina noorusest ei nõder enam, – ehk suudan seni saata sind su teel, kui leiad saatja, kes on taadist enam. Peagi seegi aeg! Nüüdsama oli vast, Kui kohtasin üht nõtket tütarlast, kui taadi saatjaks sai su vanaema...

... Mis kaunis päev!

Kui tore astuda ja metsa ilust vaikselt juttu vesta, ja hiljem Elva jõkke kastuda, su mustikased põsed puhtaks pesta. Me saatjaks linnulaule viisikaid ja oravate kelmi käbiheitu, ja siiruvirulisi riisikaid, mis sambla sülle pugunud on peitu, ja õitest õide põrav mesimumm, ja sipelgate taltumatu virkus, ja üle kõige sirav taevakumm – suur kodumaise südasuve kirkus. Nii saime välja metsavaikusest. «Ap-ap!» Ah nüüd on tarvis sületada? Noh tule. Saime pisut maiku sest, et pole kerge mäge ületada.

Katkendid Paul Rummo poemist

«Jaak ja taat», kogumikust
«Katkenud lõng» (Tallinn, 1969).

Selle Paul Rummo poemi juurde juhatab mind kirjandusteadlane Peeter Olesk. Taadi prototüübiks poemis on Peedul suvitanud kirjanik Paul Rummo ja Jaak – see on ta lapselaps Jaak Johanson. Minu tundmist mööda peegeldub poeemiridades just see, miks inimesed võtavad ette rännakuid Tartumaa-le Nõo ja Elva vahel küürutavale metsasele Vapramäele.

Jalutatud on Vapramäel ammu enne Paul Rummo aega. Kaitse alla võeti paik 1927. aastal, juba siis oli see populaarne väljasõidukoht Vapramäe maastikukaitseala pindalaga 100 hektarit moodustati 1959. aastal. Praeguse Vapramäe-Vellavere-Vitipalu sihtasutuse hooldatud Vapramäe looduseõppe-rajaga kogupikkus on kümme kilomeetrit.

Vapramäele ronimine võeti tõesti väikesele Jaagule Paul Rummo poemis raske olla – mäe kõrgus on 77,7 meetrit ja suhteline kõrgus Elva jõe pinnast 40 meetrit.

Olen sünnist saati veetnud oma suved Vapramäe kõrvalkünkal Peedumäel ja roninud ka end kahe suurema venna vahele kiilunud kolmanda venna selga – Kerikmägi on Eesti üks väikseima õuepindalaga linnuseid (650 ruutmeetrit). Inimesed elasid linnuses kindlasti esimese aastatuhande teisel poolel – nii kõnelevad arheoloogilised leiud.

Kui me esivanemad toimetasid Peedul ja Vapramäel juba nii ammu, siis peab see küll elamiseks üks erakordselt hea paik olema – nii oleme arutanud naabrimehe, Peedu põliselaniku Kalju Talviga.

Nägin Kaljut alatihti Vapramäe veerul ja mõtlesin, et ta lihtsalt jalutab seal – siis selgus, et see on ka tänuväärne töö ja ühtlasi kutsumus.

Ilmumas on viies kogumik sarjast «Lehed ja tähed», mis pakub lugejale seekord erakordset matka läbi looduse uurimise ajaloo. Prantsuse teadlane Jules Poincaré on kirjutanud: «Teadlased ei uuri loodust sellepärast, et see on lihtsalt kasulik. ... Kui loodus poleks nii kaunis, poleks ta väärt tundmaõppimist ja elugi poleks võõr elamist!» Raamat avab lugejale paljude kuulsate looduseuurijate mõttemaailma ja meenutab ka seda, et iga uue avastuse taga on vaevahõke ja enamasti ka ülipõnev lugu.

Ettetellimine soodushinnaga 150 krooni + postikulu
kodulehelt www.loodusajakiri.ee või telefonil 610 4105.

Esimesed 200 kiiremat, kes tellivad ajavahemikus 1. september 2009 – 31. detsember 2009 kolmest või neljast MTÜ Loodusajakiri väljaandest koosneva paketi, saavad raamatu «Lehed ja tähed V» kingituseks (pakumine ei kehti otsekordlusega tellijatele).

Juhani Püttsepp
juhani@greengate.ee

UUDISED

Jaanuar: elekter on roheline

Tuleviku Energiakeskuse giid Aare (www.rohelineenergia.ee) kutsuvad huvilisi põnevale ajaraannakule aastasse 2009 (s.t lõppevasse aastasse). Kui praegu imestatakse Las Vegase rahvusvahelisel tarbeelektronika näitusel nähtamatu laserkiirena leviva juhtmeteta elektri üle, siis 2109. aasta virtuaalsel väljapanekul hämmastab külalastajaid näiteks tänapäeva elektriline hambahari.

Veebruar: võõrikuid tuleb tunda

Valmis maismaa võõrliikide käsiraamat. Viimastel kümnenditel on võõrliike Eestisse sattunud üha sagedamini ning nad on ohtlikud meie oma liikidele ja ökosüsteemidele. Vt <http://eelis.ic.envir.ee/voorliigid/>.

Märts: avasta loodust

Koduleheküljel keskkonnaharidus.ee pakub abimaterjale nendele, kes tahavad loodust ja keskkonnatarkust omandada väljaspool kooliruumi.

Aprill: tulevikumajad tunnustatud

Tartu keskkonnahariduse keskuse projekt «Meie oma ökomaja» valiti National Energy Globe 2008 Eesti võitjaks. Projekti käigus kavandati noored oma kogukonda sobivaid ühiskondlikke ökomaja, näiteks lasteaedu, ning ehitasid nende makette.

Mai: Läänemaal elasid poolhündid

Taebela jahipiirkonnas möödunud talvel kütitud huntide DNA-analüüs kinnitas Eestis esmakordselt hundi ja koera ristumist. Mõnel pool maailmas on seda varem täheldatud. Seal, kus hundi asurkond on tugev, üldjuhul hübriide ei teki või jäävad nad olemusvõitluses hundile alla, selgitab ulukiuurija Peep Männil.

Juuli: jalajalg värvub roheline

Eesti parima õpilasfirma tiitli pärjavad Roheline Jalg (www.rohelinejalg.ee) võitis 2009. aasta juulis Rotterdami toimunud JA-YE Euroopa õpilasfirmade võistluse. Internetipõhine CO₂ kalkulaator arvutab inimese igapäevase tegevusega tekitatud süsihappegaasi hulka, samuti puude arvu, mis selle neelamiseks istutada tuleks.

September: sukeldu Linnuteesse

Astronoomid ja fotograafid uurisid maailma parimatest vaatluskohtadest õist taevast ning panid Tšiilis asuvas observatooriumis kokku 1200 väiksemast pildist koosneva 800 miljoni piksli suuruse öötaeva panoramaafoto. Pilt lubab lausa sukelduda meie Linnuteesse, mis moodustab selle foto keskel särava heleda vöö.

Oktoober: õgijad au sisse

Ornitoloogijahing valis Eesti 2010. aasta linnuks õgijate paari – punaselgõgija ja hallõgija. Need hirmuäratava nimega liigid on meil küllaltki tavalised, kuid siiski vähemtuntud. Loodetavasti aitab aasta linnu tiitel nende tuntuse kasvule kaasa ja ehk saab selgemaks seegi, miks neil selline nimi on.

November: õpi looduse raamatust

Säästva eluviisi portaal Bioneer seadis ritta kümme keskkonnasäästlikku ametit. Esikoha pälvib õuesõppe koolitaja. «Mis kasu on sellest, kui meie noored teavad peensusteni ökoloogia mõistete definitsioone, aga õue minnes ei tee isegi männil ja elupuul vahet,» selgitab ameti esiletõstmist Bioneerit toimetaja Karin Lipp.

Eha Järvi
eha@greengate.ee

Eesti rohelised juured: oleme ka sibularahvas

Kylli Hovi

kylli@greengate.ee

Lõristad nutta, kui koorid ja lõikad, aga söögi sees maitseb hea ning toob naerutase näkku. See on aasta köögivilj: sibul.

Ega igaüks ju ka sibulat söö, nii kipuvad paljud lapsed juba sõna «sibul» peale ilma toitu proovimata nägusid tegema. Samas tean nimetada pisikesi piigasi, kes sibulavihkajatega kokku puutudes kergitavad kulmu ja nendivad viisakalt, et eks igapäev ole oma eripärad. Et mõni ei oska toidus sibulast midagi arvata, mõni teine jälle noast ja kahvlist taldriku kõrval... Asja ilu on ju puhtalt vaataja silmis, südames ja suus.

Ükski tuntum köök, päritolumaast sõltumata, poleks sibulata pooltki see, mis ta on – ei Prantsuse, Itaalia, Hiina ega Mehhiko. Ja ei ole ühtegi teist aedvilja, mida saaks kasutada igat sorti roogades igasugusel vähegi mõeldaval kujul. Isegi sibulajäätis on täiesti olemas! Tõsi küll, selle peale hakkavad maitset proovimata nägusid tegema ka täiskasvanud.

Ka hobuse arstimiseks?

Lisaks toidulauale on sibul põhjusega hinnatud ravivahend, kuigi esimene lugu, mis sellega seoses meenub, pärineb James Herrioti loomaarstilugude raamatust «Suured loomad, väikesed loomad». Seal ravis kohalik talunik mr Sidlow enamasti oma loomi ise ning rakendas üsna radikaalseid võtteid.

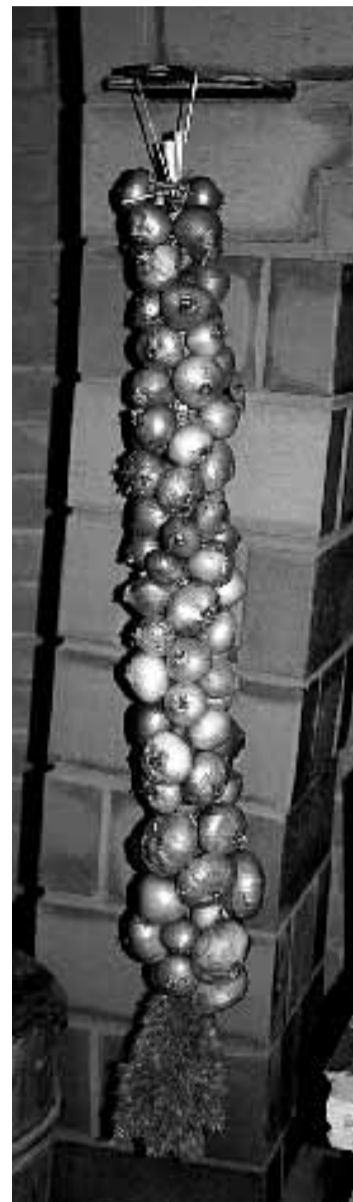
Sibulad tulid mängu ühe hingehetiva hobuse juures. Nimelt

oli mr Sidlow haigele hobusele sabaalusest august hulganisti tooreid sibulaid sisse toppinud. Mees ei saanud aga kuidagi aru, miks hobune peale sellist ravi veel jalust nõrk oli. Mispeale loomaarst mõtlikult seletas, et kui mr Sidlow'le endale sibulaid tagumikku toppida, võtaks see ilmselt ka teda jalust nõrgaks... Hobune koolis teadagi ära ning see aitab ehk meele pidada, et kui sibulaid seespidiselt kasutada, siis soovitatavalt ikkagi suukaudest.

Eesti rahvameditsiinis on sibul rohkelt kasutatud. Eks ole tänapäevalgi teada, et see tugevdab immuunsüsteemi ja aitab külmetushaigusi ennetada ja seljatada. Paljud on ka kuulnud, et mahla võib peale või pähe määrida, mis siis vastavalt nahale või juustele hästi mõjub.

Samas leiab rahvameditsiini ikka päris isuarataid soovitusi. Esimese hooga kohe nagu ei tuleks selle peale, et maohammustust järgneval viisil kohelda: *Ussi hammustamine ei mõju iga inimesele ühtviisi, mõne inimesele aitab sellest, kui valada kustu peale ja kusele lapiga kinni siuta ehk küpsutatud sibul panna peale.*

Või siis jälle villihaigus, milleks nimetati väga erinevaid tõbesid. Villisid oli üheksat seltsi, sealhulgas roosa, punane, sinine, must. Kõige hullemaks arvati musta ehk südame villi, mis võis olla infarkt. Villi põhjustajaks peeti külmetust või ehmataust, rohitseti seda aga järgmisel moel: *villahaiguse vastu keeta segamine püüa, sibulat ja hüüesitta ja anda haigele sisse.* Usutavasti on see ravimetoodika üks neist, mida enam ammu ei praktiseerita, nagu ka järgmist, mis sooleparasitide vastu mõeldud: *Hästi sibulad*

Kasepää küla perenaise Aleksandra Sergina valmistatud tänavune sibulavanik.

Juhani Püttsepp

ja vanu silku stüa, mis juba halvaks läind, on hea rohi.

Hea küll, tunnistab, et need on hoolega otsitud näited. Kui juba võrdlemiseks läheb, jätab meie oma rahvameditsiini fantaasiaalend mingi tühise Yorkshiri'i taluniku kaugele maha.

Siga, sibul ja pada

Soovitus kõrva- või silma(!)valu puhul toorest hakitud sibulast haige koha peale panna on ehk pisut julgevõitu, kuid kõhast ja külmetusest saadakse tänapäevalgi edukalt võitu sibula, piima ja mee kombinatsioonidega.

Praegu oleksid kõige aktuaalsemad soovitused seagripi ja sibula suhetest. Suurtel sibularavi-aegadel aga sellenimelist tõbe ei tuntu, paraku haarab rahvatarvust sea ja sibula ühte mõttetarasena vaid juhul, kui samasse käib ka paksupõhjaline malmist hautamispott ja 200-kraadine ahi.

Mulle on sibul ennekoike esimene kevadekuulutaja. Kui poes hakkavad sibulakastis mugulatele väikesed rohelised ninad tekima, algab hasartne võidujooks püüdlike müüjatega, kes tahavad hukkaläinud kraami välja sortida ja prügikasti lennutada.

Mina veaksin hea meelega kõik need rohinend koju, pistaks jalgu vette ja paneks kööki aknalauale. Kevade poole tekib neid rohelisi rohkem ning ka mina saan tihemini enne tublisid kaubandustöötajaid jaole. Mida kõrgemalt päike käib, seda kaugemale köögist levivad sibulapot-sikud ning kõiki toite hakkab katma järjest paksem rohelise sibula kiht. Viimased mugulad lõpetavad peenras ning siis on kindel, et selleks korraks on kole ja pime aeg jälle üle elatud.

Aasta parfüüm 2009 – ning samblikuprobleem

Juhani Püttsepp

juhani@greengate.ee

Käeseljale piserdatud lemmikparfüüm Mitsouko lõhnab pisut samamoodi kui kollane lõhnasammal sügisniiskes kaasikus.

Nõiduslik, unikaalne, ülendav, uskumatult ilus – nii kirjeldab pseudo-nüümi purplebird7 taha varjunud Ameerika Ühendriikides elav daam Guerlaini parfüümi Mitsouko. Viimane valiti ilukummardajate seas populaarse netilehe basenotes.com iga-aastasel suurküsitusel 2009. aasta parimaks naisteparfüümiks. Aastal 1919 (!) parnasile ilmunud Mitsouko selja taha jäid 21. sajandi lõhnadest näiteks Tom Fordi Black Orchid (2006) ja Burberry Brit (2003).

Claude Farrère'i novelli tege-laskuju, Jaapani admirali naise (kel oli ses novellis romaan Briti mereväeohvitseriga) järgi nime saanud Mitsouko ei olegi nii tap-

Aastal 2009 parimaks hinnatud parfüüm, kuid karbil on viga.

Juhani Püttsepp

valt kallis kui näiteks Creed. Eestimaises netipoes quum.ee maksab 93 ml EDT (eau de toilette) Mitsouko ilupudel 1706 krooni, mina soovastu hankisin eBay abiga Birminghamist tuttava poe-omaniku Pauli käest 50 ml EDT kõigest 765 krooniga. Kui hoidsin viimaks käes

«Tegu on süstemaatilise arusaamatusega ja inimliku ignorantsusega (teaduse vastu – toim).»

Mitsouko kullavärvi karbikest, olid mu huvid üleskõetud ja ninasõõrmed pingul kui saagiretkele asuv pantril.

«The best perfume ever made,» on chypre-puuvilja lõhnarühma liigitatava Mitsouko kohta öelnud biofüüsik, parfüümiteadlane Luca Turin.

Mina haistsin tsitruselisi, aldehüüde, värskeid ja ühtlasi äritavalt mõjuvaid tipunote. Kui juba sünteetilised virsikulõhnad tooni andsid, siis mu looduslikust eelistav huvi rauges ja suundus pakendile.

Karbi tagaküljele oli märgitud järgmist: «...limonene, linalool, eugenol, Evernia furfuracea (treemoss) extract...» Minus ärkas seda lugedes botaanik,

lihhenoloog, meie tänapäeva samblikuteaduse alusepanija professor Hans Trassi õpilane.

Eesti suursamblike määraja (1994) kirjeldab kaht eri perekondaesse kuuluvat liiki: *Evernia prunastri* – kollane lõhnasamblik (sisaldab lõhnaaineid kinnistavaid resinoide) ja *Pseudevernia furfuracea*. Guerlain aga märgib oma tooteümbrisel: *Evernia furfuracea*. See peab olema viga. Ja pealegi treemoss? Puusammal? Jutt käib ju samblikust.

Tartu ülikooli botaanika ja ökoloogia instituudi dotsent (muuseas – habesamblikest Pääsukese-sarja raamatu (1992) kirjutanud) Tiina Randlane ütleb: «Tegu on süstemaatilise arusaamatusega ja inimliku ignorantsusega (teaduse vastu – toim). Need kaks liiki kuulusid kunagi ühte perekonda, nüüd enam mitte. Treemoss on rahvapärane nimetus. Peaks ütleva lichen.»

Professor Hans Trass lisab, et ka okaspuudel kasvav *Pseudevernia furfuracea* sisaldab lõhnatoostust huvitavaid aineid, kuid tunduvalt vähem kui lehtpuud eelistav, lõunapoolse levikuga *Evernia prunastri*.

Mälestus novembrist 2008.

Ingmar Muusikus

Sähvatusi portaalist anno 2009

Rohelise Värava veebilehel www.greengate.ee ilmub igal nädalal kommentaar. Väike valik mahlakamaid matse 2009. aastast.

Tiir päris looduses... Loodusaja mees Teet Koitjärvi (07.01.09): «Leidke aega teha tiir päris looduses – siis selginevad mõtted ja taastub realsustaju.»

Kas Internet mõjutab meie mõttemaailma? Toimetaja Mirjam Pikla (30.01.09): «Lapsed, kes viibivad pikka aega Internetis, ei suuda süveneda.»

Nähtamatust. Pühapaikade kaitsja Ahto Kaasik (20.02.09): «Mittmest hiiest sõidate läbi, enne kui jõuate Tallinnast Tartusse? Vähemalt kahest.»

Kihnlustel võiks lubada küttida hülgeid. Looduskaitsja Aleksei Lotman (06.03.09): «Inimene, kes oskab endale metsast või merest ise süüa hankida, on looduse kõige tegusam hoidja.»

Kalendrit luues. Toimetaja Juhani Püttsepp (21.03.09): «Minu kalendri kevadmosaiigi osadeks võiks olla: lume sulamise aeg, lumikellukeste aeg, kodukaku munemise aeg, varvaste pideva märjakssaamise aeg.»

Supilinna erilisusest. Toimetaja Margit Veromann (25.04.09): «Eks vargaid ja pimedust ole muidugi ka Supilinnas, aga kogukond tegutseb üksmeelselt nagu Setumaa külas – keegi ikka nägi, kelle kaenlas naabri aed öösel minema jalutas või kuhu kadus kollane kass Miisu.»

Hirm rattasõidu ees. Toimetaja Juhani Püttsepp (23.05.09): «Jalgrattateer juppe

võib Tartus olla, kuid teed löikavad kihutavad autod.»

Miks ei tasu jaanitules vana kirsasaabast põletada? Toimetaja Külli Hovi (19.06.09): «Põledes tekib priske suitsusaba, räme tõrlõnt ja väga huvitavaid keemilisi ühendeid.»

Majanduse päästmisest tarbimise suurendamisega. Erkki Peetsalu loovagentuurist Maailm (26.06.09): «Oleme juba märganud, mis saab aina rohkem tarbiva ühiskonnaga – tarbimishullus põhjustab prügiuputuse ja viib nihkesse masside väärtushinnangud, ökosüsteem ägab inimese tekitatud saasta all.»

Miks võiks inimene õppida metsandust. Luua metsanduskooli õpetaja Veiko Belials (04.07.09): «Loomulikult mõjutab üleilmne majanduskriis metsas toimuvat, kuid see on metsa elueaga võrreldes lühiajaline ja möödumatu.»

Kas vikatiga niitmisele on tänapäeval kohta. ELFi talgujuht Siim Kuresoo (10.07.09): «Võib-olla on selle asemel, et murutraktori seljast kepikõndi tegeha minna, targem teha üks trennisessioon vikati seltsis. Vikat on vaikne ega aja tossu välja.»

Meie meri. Toimetaja Kadriann Saar (16.07.09): «Rannal vedeleva aakriku osas on inimvalmistatud tõesti vahest vähem kui varem aegadel, kuid see eest leidub hulganisti sibulaid, kapsaid, peete, greipe, apelsine, banaane – nagu tõeline kompostihunnik.»

Miks karusid nii palju on? Zooloog Peep Männil (07.08.09): «Karude regulaarne küttimine ei ole seotud mitte nende arvuku-

se reguleerimise vajadusega, vaid pigem selleks, et hoida karu loomuliku inimpelglikkust, ennetamaks kõrvõimalikke inimese ja karu vahelisi konflikte.»

Õunauputus? Toimetaja Liina Espenberg (21.08.09): «Hommikul võib õuna taskusse pista, küll päeval kohtud sellega, kes õunast head meelt tunneb.»

Söö ja seleta! Toimetaja Ylle Rajasaar (04.09.09): «Ehkki teada on, et söögilauas suu täis rääkimine on ebaviisakas, tuleb lastega peredes laua ääres tihti peale haid kombeid eirata ja leida aeg selgituste andmiseks.»

Mõtteid Uku Masingu juubelinäituselt. Kirjasaatja Margit Veromann (11.09.09): «Kas teate, mis on patt? Patt on see, kui sa täna targem ei ole kui eile (Uku Masing).»

Tuumajaama vastu. Pakrilane Jana Stahl (19.09.09): «Eesti Energia ei ole veenvalt põhjendanud puuraukude puurimise vajadust saarel ega ka seda, miks ehitada kallimalt ning looduskeskkonda ja kultuuripärandit rikkudes.»

Käbiaastast. Luua metsanduskooli õpetaja Vello Keppart (03.10.09): «Tänavu maikuus ei näinud ma ühtegi harilikku kuuske, mis oleks kandnud emaskäbisid, ja vaid mõned üksikud isaskäbid andsid mõnel puul käbitolmu. Olulisest toidust on sel talvel ilma oravad, lendoravad ja kuuse-käbilinnud.»

Maalt ja hobusega. Erkki Peetsalu loovagentuurist Maailm (09.10.09): «Hajasaastusega külas elades ei saa hobuset hakka. Täna on aga hobune-sõiduk praktiliselt välja surnud.»

Rohtne biomass. Toimetaja Silvia Lotman (16.10.09): «Ma poleks kunagi arvanud, et hommikuti last Lihula lasteaeda tuues võib süda nii rõõmsalt võpatada selle üle, et katlamaja korstnast pahlvib suitsu.»

Maherukkijahu loob trendi. Elen Peetsmann, maaülikooli mahekeskus (24.10.09): «Kuu- len oma tutvusringkonnaski, et üha enam tehakse ise leiba.»

Elektrisõidukite keskkon- nasäästlikkus sõltub me enda tahtest. Marek Strandberg (30.10.09): «Täna põlevkivi- elektri kasutamisel pole summaarselt ka trollibuss sugugi keskkonnasäästlik sõiduvahend. Samas on võimalik juba täna valida, millise elektriga kohvi keeta, pesu pesta või oma elektrisõiduki akusid laadida. Kas tavalise või taastuvallikaist toodetuga.»

Jagame säästunippe. Toimetaja Mirjam Pikla (06.11.09): «Keera kütet vähemaks ja tõmba selga paks villane kampsun.»

Kas eelistada korduv- või taaskasutust? Toimetaja Kadri Kalle (15.11.09): «Mis see korduvkasutus õieti on – koonerdamine, äri, heategevus, trend?»

Laste kooliteest. Toimetaja Ylle Rajasaar (03.12.09): «Käina tüdrukud Siret Kasela ja Anni Julge, meie Rohelise Kooli õpilased, on mõne näite varal kokku võtnud oma oleva ja tuleva mure: meie lastel ei ole turvalist kooliteed, meil endil ei ole ilusat kõnni- ega jalgrattateed, aga on autod, plekist pühakud.»

Sähvatusi otsis Rohelise Värava portaali vanemtoimetaja **Liina Espenberg**

UUDISED

Eesti keskkonnauudis 2009

Jaauar. Hiiumaa võitleb suurte tuuleelektrijaamade vastu. Sureb kuus merikotkast. Diagnoos: plüümürgitus haavlitest. Eesti fotograaf Remo Savisaar pildistab puu otsas passivaid kitsi nii veenvalt, et National Geographic avaldab pildi.

Veebruar. Looduskaitsereform tipneb keskkonnaameti sünniga, ametisse astuv peadirektor Andres Onemar märgib, et asutuse käivitamine võtab aega veel poolteist aastat. Sörves surevad rohevindid viiburlooma nakkusesse, ornitoloogid leiavad lindude raviks rohu. Pärnu, Saare, Hiiu ja Lääne maavanem algatavad merre rajatavate tuuleparkide teemaplaaneeringu.

Märts. Euroopa Liit hääletab geneetilisel muundatud MON810 maisi kasvatamise üle ning jätab Austriale ja Ungarile alles õiguse otsustada GM-maisi kasvatamise riskide üle ise. Eesti on üks vähesi, kes toetab Austria ja Ungari survestamist, et nad kasvataksid ka GM-maisi.

Aprill. Interneti avarustes avatakse maa-kaup.com; must-toonekure kaamera alustab ülekanneid; Tallinna ülikool teeb loengud nähtavaks (tu.toru.ee) ja loodusvaatlused.eelis.ee kutsub oma ülestähendusi teistega jagama.

Mai. Peetakse üleriigilised mõttetalgud. Ornitoloogiaühing ostab saarlastelt neli must-toonekure pesapaika. Eerik Kumari nimelise elutööpreemia saavad Hans Trass ja Tiit Petersoo. Algab sõda kormoranidega: õlitatakse mõnikümme muna.

Juuni. Rohelise Värava portaalis peavad päevikut muusikud Fabrique ja Chungin, sõites läbi Eesti tandem-elektrijalgrattaga.

Juuli. Kosmoloog Jaan Einasto saab Marcel Grossmanni auhinna teedrajava panuse eest tumeaine ja kosmilise kärgstruktuuri avastamisel ning teadustöö edendamisel Tartu observatooriumis.

August. Ristnast leiavad lohesurfariid 260 cm pikkuse mõõkkala. Viimati leiti Eesti vetest mõõkkala 1998. aasta augustis.

September. Maanteeamet avab netilehe peatus.ee, mis koondab esmakordselt kõik ühistranspordiliinid. Valitsus kiidab heaks ettepaneku koostada taastuvenergia tegevuskava aastani 2020, mille kohaselt kasvab taastuvenergia osakaal Eestis 25 protsendini kogu energia tarbimisest.

Oktoober. Soomaa rahvuspark saab Euroopa põlislooduse kaitsealade võrgustiku PAN Parks liikmeks. Euroopa Komisjon tunnustab Soomaad kui EDENi (European Destinations of Excellence) loodusturismi piirkonda. Maaülikooli professor Urmas Tartes võidab loodusfotograafia auhinna. Valitsus kiidab heaks Suurupi looduskaitsela moodustamise.

November. Kuigi Eesti teadlased viitavad Nord Streami gaasijuhtme keskkonnamõjude ebapiisavale hinnangule ning Riigikogu läkitab naaberriikidele sellealase üleskutse, kiidavad Rootsi ja Soome valitsus arenduse heaks. ELF vaidlustab kohtus Nord Streamile antud miinide õhkumise loa. Eesti Saarte Kogu teeb pöördumise Pakri tuumajaama plaanide vastu.

Jõulupuu too metsast ise!

Jõulupuu toomine metsast on vana ja armas komme. Riigimetsast saad endale sobiva puu ise välja valida!

Tänavused juhendatud kuuseretked riigimetsa toimuvad

16 looduskeskuses üle Eesti:

ERAIKIKUTELE 18.–23. detsembril ja 28.–30. detsembril
TÖÖKOLLEKTIIVIDELE 10., 11. ja 14. detsembril

Loe lisaks ja registreeru: www.rmk.ee/kuuseke

Silvia Lotman
silvia@greengate.ee

UUDISED

Keskonna-aasta raja taga

Jaanuar: suusaradadeta Soome

Lõuna-Soomes pole enam õiget suusailma ning rahvusspordi võimalused halvenevad mujalgi riigis, teatas vastav uurimus.

Veebruar: maailmameri ohus

150 juhtivat mereteadlast allkirjastasid Monaco deklaratsiooni, kus juhivad tähelepanu, et maailmamere pH-tase muutus toob kaasa korallide ja kalade hävimise.

Märts: süüdlased tippude seast

Stockholmi keskkonnainstituudi uurimistööst selgub, et kui kliimamuutuse tõrjumisel lähtutakse õiglusest, jääks maailma kasvuhoonegaasite kärkeist kolmandik USA ja neljandik Euroopa Liidu kanda.

Aprill: energiatüli Prantsusmaal

Selgub, et riiklik tuumaenergiatootja EDF on nuhkinud Greenpeace'i taga.

Mai: Soomes gaasitrassi vastu

Soomes lõppes Nord Streami gaasijuhtme keskkonnamõjude kommenteerimine. Kõige kriitilisemalt esines Helsingi linnavalitsus, kelle hinnangul ei erine arendajate pakutud alternatiivtrassid üksteisest piisavalt.

Juuni: vana pesupulbri vastu

Soomes valitsus kavandab fosfaate sisaldavate pesuvahendite müügi keeldu. Rootsi ja Saksamaa on need keelustanud varem.

Juuli: tuumajäätmed probleemiks

Kesk-Aasia riigid arutavad Genfis, kuidas tulla toime umbes 800 miljoni tonni tuumajäätmetega Kõrgõzstanis, Kasahstanis, Usbekistanis ja Tadžikistanis.

September: kivisööjaamade lõpp

Ühendkuningriigi valitsuse energeetikakomitee juht David MacKay hoiatab, et juba 2016. aastal võivad riiki oodata suured elektrikatkestused, sest suletavaid kivisööjaamu ei asendata keskkonnasäästlikumate alternatiividega piisavalt kiiresti.

Oktoober: roheline lennundus

Rootsi lennuamet kavandab vähendada lennuliikluse kütusekulu kümne aasta jooksul kümme protsenti. Peamised on sealjuures *rohelistes stardid*, kus lennukid ei käivita mootoreid enne tegelikku õhkutõusu algust. Teine meede on *rohelistes maandumised*, kus õhusõidukid maanduvad purilennuki kombel, väljalülitatud mootoriga.

November: Vanuatu veehirm

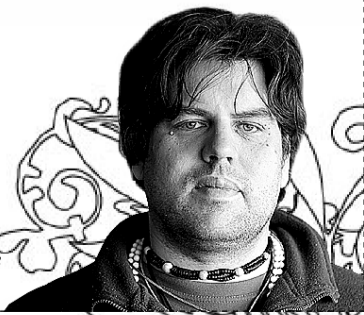
Vanuatu peaminister Edward Natapei peab Euroopa arengupäevil Stockholmis kõne, milles kutsutakse maailma avalikkust kliimamuutusega tõsiselt võitlema. Vastasel korral jääb Vanuatu vee alla ja riigita is rahvast peab kolima. Vaesusest välja pürgivale Kolmandale Maailmale oleks lahenduseks loobuda Lääne elustiili kopeerimisest.

Detsember: pessimism Taanis

Kopenhaagenis peetakse üleilmset kliimakohtumist, kus loodetakse jõuda uue leppeni aeguva Kyoto kliimaleppe asemele. Osalejad ja vaatlejad on pessimistlikud ning arvavad, et parimalgi juhul jõutakse vaid poliitilisele kokkuleppele.

Arni Alandi

arni@greengate.ee

Greenpeace aastal 2009: kliimakohtumise tähe all

Elle-Mari Talivee

elle-mari@greengate.ee

Kalatraalide teele uputatud kivirahnud, ebaseaduslikult imporditud puudu külge end aheldanud aktivistid, president Obama kasuvanaema tase katusel viidud päikesepaneel – Greenpeace andis 2009. aastal nii mõnegi ägeda hoobi vildaka keskkonnamuutuse pihta.

18.02.09. Greenpeace'i uus aasta algas südamest tulevate soovidega. Stockholmis võiditi ja anti Jaapani saatkonnale üle tuhat pabervaala, paludes ühtlasi vabastada kaks mereelukate eest seisnud Greenpeace'i aktivisti Junichi ja Toru, keda ähvardab pikk vanglakaristus.

26.02.09. Greenpeace suutis mitme aktsiooni ja 47 000 toetuskirja abil veenda Philipsit, et elektroonikatootjad vastutavad siiski selle eest, mis saab nende tooteist siis, kui need on vanad ja koledad. Philipsist sai koguni uus roheline liider elektroonikagigantide seas.

12.03.09. Võit tuli Poolas Koninis – planeeritud kivisöökaevandus, mille vastu oli seal protesteeritud juba eelmise aasta detsembrist, jääbki rajamata.

20.03.09. Indias protestiti maailma odavaima auto TATA Nano tootjate peakorteri ees. Kogu ihaldatud ja n-õ roheline masin valmib nimelt ohustatud merekilpkonnade liigi koduranna hinnaga, juhul kui autotehas ähvardab laieneda.

24.03.09. Endiselt kaitstakse metsa: Itaalia aktivistid aheldasid end Ravennas ebaseaduslikult imporditud puudu koorma külge. Need puud olid illegaalselt langetatud Libeeria kodusõja keerises ja pidid minema Rooma metroo juurdeehituse tarbeks.

07.05.09. Greenpeace'i väike juubel oli Brasiilias Manauses, linnas keset Amazonase vihmametsa, kuhu saab peaaegu ainult lennuki või laevaga – kümme aastat tagasi avati seal Greenpeace'i kontor ning hakati võitlema ebaseadusliku metsaraie vastu.

ME VÕINUKS PEATADA
KATASTROOFILISE KLIIMAMUUTUSE ...
ME EI TEINUD SEDA
TECUTSE PRAEGU – MUUDA TULEVIKKU
KOPENHAAGEN 2009

Jääkarumaskis demonstrant Kopenhaageni kliimakohtumise ootel.

Eha Järv

02.07.09. Rõõmusõnum: uus laev, Rainbow Warrior III, mis ühendaks endas parimaid rohelisi tehnoloogiaid, hakkab unistusest tõelisuseks saama. Rainbow Warrior II on tänaseks seilanud

52 aastat, sellest Greenpeace'i lipu all kakskümmend, ning auväärse aluse asemele tuleb uus liikumise 40. sünnipäeval 2011. aastal.

08.07.09. Itaalias l'Aquila vallutasid umbes 115 riigist kohale sõitnud aktivistid neli kivisööga koetatavat elektrijaama, nõudes G8 kohtumisest osavõtjalt kindlat seisukohta kliimamuutuste osas.

15.07.09. Greenpeace'i laeva Arctic Sunrise meeskond veetis nädalaid Gröönimaal Petermanni liustiku juures, kogudes andmeid saare suurima liustiku sulamise kiiruse kohta.

14.08.09. Liikumine külvas kivirahne Läänemere Kattgatti väina, selle põhja mööda traalivate kalalaevade tegevuse häirimiseks. Natura-alal külvati meresügavusse üle saja poole- kuni kolmetonnise graniidimüraka. Rahne kavatakse traalimiste tõkestamiseks merre uputada edaspidigi.

20.08.09. Liikumine paigaldas päikesepaneelid Ameerika Ühendriikide presidendi Barack Obama Keenias elava kasuvanaema Mama Sarah' maja katusele, samuti pandi paneelid kohalikele koolile ning selgitati kohalikele noortele nende toimimise põhimõtteid ja kasutegurit.

25.08.09. Lapimaal jäi Soome Metsähallitus seitsmeaastase surve järel nõusse sellega, et jätab püsti Põhja-Lapimaa põlispuud: nii jäävad alles ka saamide põh-japõtrade talvised varjupaigad.

28.08.09. Greenpeace tuletas meelde Kopenhaageni kliimakohtumist, avades südantliigutava jääskulptuuride näituse:

sada jääst lapsekuju olid tehtud Himaalaja liustikuveest. Kliimamuutused võivad jätta veeta palju Aasia elanikke ning sulavad jääskulptuurid sümboliseerisid nende kaduvat tulevikku.

14.09.09. Greenpeace'i esindajad rändasid viisteist päeva elvantiide turjal Khao Yai Rahvusparkis Tais, viimases Aasia elvantiide elupaigas, kus neile on veel piisavalt metsa. «Elevant ei unusta kunagi,» oli sõnum Ameerikasse Barack Obamale – aeg täita valimiste ajal antud lubadusi muuta looduskaitsepoliitikat.

01.10.09. Fort McMurray avaldati meelt Kanada naftaliivade jätkuva kasutamise vastu. Peatati kaevanduse konveier ja manitseti, et autokütuse nimel loodud ülimalt keskkonnamuutlike kohti on maailmas teisigi.

02.10.09. Kopenhaageni Nigula kirikule riputati Obama külaskäigu eel silt «Obama – õige koht, vale kuupäev» – tuletamaks meelde, et võimsa riigi pea peaks seal kohal olema ka detsembri alguses.

05.10.09. 700 vabatahtlikku poseerisid paljalt ühes Lõuna-Burgundia viinamarjaistanduses Prantsusmaal, kutsudes mõtlema, kuidas muudab ilma soojenemine sealset kliimat ja traditsioonilist veini tootmist tsükli.

28.10.09. Avaldati põhjalik uurimus Hiina suuruselt kolmandast jõe Zhu Jiangi tõsisest reostusest, mis näitab sealset keskkonnamuutuse mõju või ehk hoopiski selle olematust.

16.11.09. Aktivistid seadsid end sisse laeval, mis viis Prantsusmaalt varustust Olkiluoto tuumajaama ehitusele Soome, ja tekitasid seal paraja segaduse. Maha tõsteti siiski aktivistid, mitte tuumajaama varuosad.

25.11.09. Kaksteist päeva enne Kopenhaageni kliimakohtumise algust ronisid neli aktivisti Rias Indoneesia vihmametsas maailma ühe suurima saeveski hiiglaslike kraanade otsa ja katkestasid mõneks ajaks nende töö. Kliimamuutustele tähelepanu tõmbamiseks on tegutsenud aasta jooksul palju, aktsioonideta ei mõõda kindlasti ka Kopenhaagenis peetav kohtumine.

Roheline kool

Rohelise Värava portaalil www.greengate.ee töötab oktoobrist 2009 Roheline Kool.

Rohelisest koolist leiab õppe- ja teabematerjale, saab lugeda õpilaste arvamusi ja spetsialistide seisukohti, saab ka oma arvamust avaldada, ja õppida.

Head innovatsiooniaasta lõppu!

Maie Kiisel

maie@greengate.ee

Kas innovatsiooni on vaja ainult selle pärast, et vanad asjad uute vastu vahetada?

Tänavune innovatsiooniaasta ei saanud kellestki kuidagi mööda minna. Ettevõtlike Arendamise Sihtasutuse eesmärk oli tuua innovatsioon inimestele lähemale, selleks tehti kampaania: veebisaidid, üritused, meediaesinemised... Innovatsioonitegijad on uhked: «Tegime sõnale toreid maine, kõik nagu räägivad.»

Tõepoolest, räägivadki. Üks sõber tegi innovatiivse veebipoe, teine seilas innovatiivse lodjaga, kolmas tõmbas jalga innovatiivsed rahvuslapud. Kui aga sisuliselt vaatama hakata... Veebipoest ostsin esimese asja vähemalt kümme aastat tagasi. Senikaua kuni ma toodet arvutiakraani kaudu kätte ei saa, ei ole selles minu jaoks midagi innovatiivset. Lodjaga sõitmine on ju lihtsalt armastus vana aja asjade vastu, mis on eksisteerinud niisama kaua, kui on olnud inimesest vanemaid asju.

Ja rahvuslapud – eks me ole neid erinevate muustritega Hiina tenniseid ennegi kandnud. Lihtsalt kujundus sai seekord eriti nunnu.

Pigem moesõna

Tundub, et innovatsioon on sageli moesõna, mida kasutatakse lihtsalt sõnade «vinge», «loominguline», «hea mõte» ja muudugi «uus» asemel. Just seda viimast peavad silmas ka innovaatorid. Innovatsiooniaasta juht Urmas Kõiv rääkis «Terevisioonis»: «Uusi asju tuleb iga päev juurde, aga tihti me – ja ka nende toodete-teenuste arendajad – harjume nendega ära, nii et vana ja uue ja selle arengu erisust enam ei märkagagi.»

Kui miski saab teistsuguseks, ei pruugi veel tegu olla innovatsiooniga ega isegi mitte kodaniku hea mõttega. Ove Maidla

Kas innovatsiooni on vaja ainult selle pärast, et vanad asjad uute vastu vahetada? Uue tootemärgise «uus on in» saanud toode

puhul ei tähelda ma ühtegi argumenti, mis näiteks keskkonnasäästu mõttes õigustaks vana uue vastu välja vahetamist. Seda

«Lodjaga sõitmine on ju lihtsalt armastus vana aja asjade vastu.»

aga ei taotletagi, ütleb ka Kõiv välja: «Meie ainus kriteerium märgi «uus on in» puhul on see, et asi oleks uus. Me tahaksime selle märgiga motiveerida uusi asju tegema. Igasugune uus areng teeb meie elu paremaks. Kui me teeme miljon uuendust või miljon uut asja, kui me kõik teeme midagi uut, loome maailmas midagi paremat, siis meie elu järjest areneb. Meie kriteeriumide järgi on asi ainult aasta [!] uus.»

Võtke rahulikult!

Kohtusin mõni aeg tagasi «Kasvu piiride» autori Dennis Meadowsiga, kes heitis ette kasvu ja arengu ning heaolu ja heale võrdusmärgi tõmbamist. See ei aita meil meie probleemide arengust midagi õppida. Näiteks väitsid majandusliidrid 1970. aastatel, et kasvu piire majandusele polegi olemas. Nüüd öeldakse, et keskkonnaprobleemid lahendame ära sellega, kui saavutame kiirema ja vägevama kasvu. Dennis Meadows: «Ootan varsti juba reetoorikat, mis tunnistaks, et tõepoolest, majanduskasv ei suutnud lahendada meie probleeme. Aga inimesed, võtke rahulikult, sest praegu on juba liiga hilja midagi ette võtta.»

Head innovatsiooniaasta lõppu! Loodame, et järgmine aasta jätkub juba sisulisemalt ja näeme rohkem ka tõelist sotsiaalset innovatsiooni, mõtteviisi muutust, mis tõstab innovatiivse ideena pjedestaalile vanade heade ja aegumatute asjade armastuse.

Asenduskuusk: õues kasvav puu

Margit Veromann

margit@greengate.ee

Kas jõuluaja keskseks linnakaunistuseks peab olema ainult ja tingimusteta kuusepuu?

Jõulud lähenevad, seda on tunda igal sammul, sompus ja soojale ilmale vaatamata. Linnasid ja asulaid kaunistavad värvilised valgusketid, poodide vaateaknad on saanud pühalikuma ilme. Igal linnaväljakul seisab aga uhkelt linna esileedi oma kaharas kleidis – see on meie kaunis jõulupu, lambikudrused kaelas.

Eestis on 47 linna, lisaks suu-remaid asulaid. Meil on üle 500 tuhande leibkonna, sadu koole ja ettevõteteid – õige jõulumeeolu tundub neisse saabuvat koos tuledesäras jõulukuusega. Kuuski leidub kaubanduskeskustes, asutuste-firmade ruumides, haiglates, koolides, kirikutes. RMK müüs möödunud aasta lõpus erisikutele ja firmadele kokku ligi 5200 jõulukuuske.

Kuusk on toas ikka olnud, see on auväärset vana traditsiooni. Ja ega teisiti ette kujutaks. Ehkki

näiteks vabariigiaegses Tallinnas pidasid eestlased tules säravat kuuske priiskamiseks.

Alternatiivid kuusele on võimalikud. Kadrina vald Virumaal otsustas tänava ehitada jõulukuuse asemel Kadrina rahvamaja juures kasvava suure vahtrapu. Saaremaal Valjalas ehitatakse juba mitmendat aastat vallamaja ees kasvav mänd.

Põide vallas ehitatakse rahvamaja ees kasvavat kolme ebatsugaat. Mitmes paigas Saaremaal on jõulupuudeks juurtpidi maa küljes olevad kuused. Kohtla-Järve linnaplatsil troonib modernne metallkuusk.

Tartu linn on küll raepalatsile kuuse püstitanud, kuid paljude linlaste meelest on raekoja ette purjetanud lodi Jõmmu juba isegi üks ülimalt kaunis ning ainulaadne jõuluehe. Koguni nii omanäoline, et sellest olnud juttu BBC uudistes. Jõulukuusk olevatki liiast, ütlevad mõned tartlased, tuledesäras Jõmmust piisaks küll.

Kodus, kus on sirgumas lapsed, näib jõulukuusk peaaegu asendamatu. Mille juures siis jõuluvanale luuletust lugeda ja talle patsi lüüa? Mille alla kingid poe-

Erakogu

tada? Lisaks jõulumüsteeriumile on väga tähtis ka kuuse ja küünalde lõhn ja seda ei asenda kindlasti ükski plastikkuusk või elektriehe.

Võib osta küll potis kasvava kuuse. Kui pott on 30 cm lai, ei saa kuusk olla kindlasti üle meetri kõrge. Pärast jõule tuleb potipuid hoida jahedas ja kevadel maha istutada.

Kuuske võib asendada ka potis kasvav araukaaria või ebaküpress (vaata sarnast jõulupuud pildil). Potitaimede kõrval võivad lauda ehitada kuivtaimeseaded. Võib tuua sületäie pajuvitsa või punaste marjadega viirpuuks.

Mida teha kuusega, kui jõulu-aeg on läbi? Vanasti tehti kuuseladvast pudrumände, riidepuid, lilletugesid, riidenagisid. Jõulukuuse võib pärast kasutust ka ära süüa. Raputad okkad suurele paberile, kogud kokku ja võid keeta neist C-vitamiini sisaldavat teed või küpsetada maiustusi.

Üheks heaks näiteks on Kuresaare Soojus, kes valmistab jõulukuuskedest hakkepuitu. Keskkonnahuvidest lähtudes on see kindlasti mõistlikum kui kütta ilma soojaks kiirelt põleva tuleskulpuuridega.

UUDISED

Tarbija-aasta 2009

Januar. Rohelise Liikumise eestvõttel alustati poodides sertifitseeritud öko- ja mahekauba märgistamist kleebigestega. Koolitati välja sadakond vabatahtlikku, kelle ülesandeks on poodides toodete varustamine märgistusega.

Veebruar. EASi turismiarenduskeskuse toetusel korraldati «Rohelisema turismi foorum». Möödunud suvel kurtsid küllastajate vähesuse üle vähem tõepoolest need puhkemajad ja tegevustalud, kus oli loodushoiule rohkem tähelepanu pööratud.

Märts. Konesko otsustab hakata esimesena Eestis tootma talumajapidamistesse sobivaid, kuni 22-kilovattiseid tuulegeneraatoreid. Turgude kokkukuivamine on isukalt hammustanud väiksemaks numbreid ka kodumajapidamistesse sobivate päikesepaneelide ja soojustumpade hinnalipikutel.

Aprill. Hoo saab sisse Tallinna Uue Maailma Seltsi idee muuta Eesti rattarikkaks. Käivitub vanade jalgrataste kogumine, kordategemine ja laenutamine. Tallinnas pidevalt jalgrattaga sõitjad ütlevad, et olukord polegi hull: kui vaja, saab turvaliselt ühest linna otsast teise sõita.

Mai. Vaene aeg sunnib eestlasi taas potipõllumeesteks! Muru kaevatakse üles ja peenrad tehakse asemele. Seemne- ja istikumiük edeneb, olenemata majanduslangusest on laatadel istikute hinnad eelmise aastaga võrreldes juhi jagu kallimad.

Juuni. Pidev kõrvklappidest valju muusika kuulamine, kontsertide ja peosaalide üleliigsed detsibellid koosmõjul meid ümbritseva linnamüraga sandistavad noori, hoiatavad tohtrid.

Juuli. Teadlased tegid kindlaks, et linnud eelistavad pesitsuspaigana mahepõlde ja heinamaid. Eestis on parema elu indikaatorliikideks rukkirääk ja põldlõoke. Niisiis, kui kuuled viljameres rukkirääku, siis küllap soovitab ta sulle eelistada kodumaist kemikaalideta kasvatatud toitu.

August. Kuu lõpust veab Tallinna kesklinnas prahti gaasiküttel prügiauto, esimene omataoline Eestis. Paraku ei toodeta prügilagaasist veel autokütust.

September. Lõuna-Eestit tabab õunapututus. Halvemal juhul rändab suur osa vitamiinipommidest komposti või, mis veel halvem, metsaalust risustama. Seekord suutsid mahlatehased paindlikult reageerida ja veel aasta lõpus on poeriüleil reas kodumaise toorõunamahlaga punsud.

Oktoober. Kuus aastat pärast Eestimaa Looduse Fondi «Rohelise kontori» programmi käivitumist asub lõpuks ka keskkonnaministeerium kontoritöötajatele jagama näpunäiteid, kuidas igapäevase tööga vähem prahti tekitada.

November. Tarbijaportaali õpetab hambapastat kasutama 15 eri moel. Lisaks hammaste pesule saab sellega näiteks ehteid poleerida, paistetust alandada ja ujumisprille puhastada.

Detsember. Aasta keskkonnateoks kuulatakse kampaania «Kilekott – killerkott». Kampaania korraldajad ei oska küll öelda, milline on olnud kampaania mõju, aga poliitikut räägivad tõsiselt kilekotiaktiivsed.

Ylle Rajasaar
yllle@greengate.ee

Mehikuurma rand 1930. aastatel.

Katri Narusingi erakogu

Mehikuurmas enne talsipühi

Urmas Kalla
urmas@greengate.ee

Kui ööd lähevad aina pikemaks ja päevad jäävad üha lühemaks, mis sünnib siis õhtute ja hommikutega?

Kell üheksa õhtul võib olla juba viiendat tundi pime, ometi ei pea keegi seda aega veel ööks. Sama lugu on, ütlemel, kella kuuse ajaga hommikul. Tähendab, et kogu see jutt päevade pikkuse muutusest on märkamatu isegi muutu- nud kõnekäänuks, esivanemate pärandiks, mis on kaasa tulnud meie tänapäevasesse keelde. Siin ta kedagi ei sega ega ärata tähelepanu, kuni me pole võtnud teda kõnetada. Kõnetada kõnekäändu? See katse viiks meid hämarale alale, kus uinuvad unustatud tähendused. Päev ja öö on looduse määratud, aga hommik ja õhtu inimese seadud?

Tubased tööd ja jutuvestmine on need, mis venitavad õhtuid pikaks. Tööst pääsetakse õhtale – iga kord ise kellaajal. Päevaajad on samavõrd osa meist endist, nad on meie seisundid. Kui talvine pööripäev hakkab liginema, siis ei oska kogu järelejäänud valget aega enam kuidagi jagada hommikuks, päevaks ja õhtuks. Piirid on hämarusse sulanud. Ka meis endis.

Mis toimub siis sel ajal meiega, Peipsi-äärsetega, kes me elame niigi juba mitme piiri peal? Üks kindel piir jääb

muidugi kestma ka vastu pööripäeva – see on Eesti-Vene praegune piir. Aga vahel pole Mehikuurmas Venemaad näha päise päevagagi, ei paista piirigi. Udu, somp ja hämarus – kui need kõik on koos, siis hajub piir ka maa ja taeva vahelt. Pilved toetuvad puulatvadesse, lohisevad mööda järvepinda või tungivad isegi küla vahele ja uitavad tänavatel. Olen seda näinud teistegi aastaagadel, aga siis on muud asjad paigas – võid endale kinnitada, et ilm on küll pisut segi paisatud, ent taevast siiski omal kohal ja küllap pilvedki sinna tagasitee leiavad. Praeguste ilmadega võid uskuma jääda, et taevast puutubki maaga kokku või isegi seguneb temaga; et pole mingit keskmist ilma nende vahel, ja kui lähed pikemale jalutuskäigule, siis võid vahepeal sattuda vastu taevast, ise seda märkamata. Märkad ainult seda, et tuttavad asjad ja kohad on võõraks saanud. Muidugi on seletus silmanägemise seisukohalt lihtne: hämaras või uduga kaovad taustad, mis muidu asetasiid asjad meile tuttavasse ruumi. Ent see võõristus ise, see kogemus, et tuttavad asjad näivad tundmatuna – see laseb meil meie piiratuses ometi näha ka piiride suhtelisust. Näiteks – kui kaugele ulatub Peipsi? Sel sügisel on vesi nii kõrge nagu kevaditi, kraavid on vett täis, aiamaadki lödised. See kõik on ju Peipsi vesi. Peipsi küünib meie jalge alla. Meie õuest pole järve näha, aga tema hing-

«Tahame püsida ootuse avatuses, ilma et ise peaksime midagi otsustama.»

mine on kogu aeg meil kõrvus. Me oleme sellega nii harjunud, et ei pane tähelegi, kui ei taipa kuulutada.

Talve tülles saab järv jääkaane. Kuni seda alles sepi- setakse, toimub veepiiril kummalisi asju. Vist ükski aasta ei korda siin teist. Jääsupp ja jää- taldrikud, jäähambad, jääkäigud, jäävallid – kujunev pilt on alati erinev. Vesi voolib vahel uskunatult korrapäraseid siksakjooni, nagu oleks järv ja rand teineteise külge kinnitatud jääst õmblusega. Teinekord näeb selle asemel kolme- mõõtmeliste vormide kaost. Heli pakub veel neljanda mõõtmelise, kui pudruni vesi mõnest käigust või kanalist korrapärase vaheaegade järel välja lurtsatab või hoopis sahinale jäänõelu laiali külvab. Lõpuks on tulemus ikka sama – lumine tasandik, mis küünib silmapiirini.

Mõnel aastal ei tahagi järv kinni külmuda. Näiteks 1944. aasta jõulupühadel sai teha paadi-, mitte saanisõitu. Kolmandat võimalust aga pole: järv kas läheb kinni või ei lähe. Kuni see otsus küps, seni sünnibki piiripealne

rannakunst, mis on alati ainu- kordne.

Kunagi võidi oodata, mida siis Päike seekordsel pööripäeval otsustab: kas hakata käima kõrgemas kaares või väsinult jätta meid valgusest ilma. Ootus tähendab siis selguse puudumist? Sageli küll. See ju ongi me ootuse sisu, kui läheme retklema advendiaegsesse hämarilma. Tahame püsida ootuse avatuses, ilma et ise peaksime midagi otsustama. Saame ju sedasi olla, sest advendiaja lõppotsus on juba tehtud meie eest. Enam ei muretse keegi Päikese pärast. Ka ootusel on piirid. Talle on määratud kindel ja paikapan- dud sihtpunkt – jõulud, meie vanas keeles *talsipühi* ehk talvistepühad. Sinnamaani aga võime nihkuvate piiridega maailmas kogeda ammendamatu võimalusi, mis taanduvad uue selguse saabudes otsekui jääserva kujundid, mis lõpuks sulanduvad ikkagi ühtaolisse laama. See laam siiski pakub jalale tuge, ja samamoodi vajame piiridelt tagasi pääsemiseks selgust jõulude näol. Nende tulek on niisama vääramatu nagu ahjuluts, mis peab Mehikuurmas olema igal jõululaulal. Lutsupirukas kinnitas jõulude jätkumist isegi 1944. aastal, mis oli mitme mõõdupuu järgi vahest kõige piiripealsem. Aga tänavuse aasta ootamatuseks on kalapüügi keeluaeg, mis ei lase lutsu lauadele enne uut aastat. Katsume pealegi kaladele meele järele olla, et järv meile hoopis selga ei pööraks.

Aleksander Heeringe päevikust

Neljapäev 7.12.44. Tormiset ilmat kestavat, aga pehme – Peipsi on end kattest vabastand ja Piirissaarest saab kalu Mehikoorma toodud paadiga ja siist autoga Tartu. Tartus ei olla ühtegi veesõidukit, et kalade järgi sõita, kõik olla puruks lastud. Käisin komitees ja registreerisin lehma.

Reede 8.12.44. [—] Komitee mehet olla aptegi ruume vaadatud ja leidnud, et ilma remondita ei ole midagi peale h(akata?). Ilm tormine. Vene kulturi kuremarjade näol on küllalt ja kerjajaid iga päev.

Laupäev 9.12.44. Ilm tormine, sajab jääd. Perenaine läks R(äpinasse?). Tegin ühe põrsa molli. – Lõikasime puid.

Pühapäev 10.12.44. Vihmane ilm. Rahvamajas Maasaa(dikud?). Mina koosolekule ei läinud, olla olnud torm[iline?]. Oigusvalvurit Venne Jaan ja Zinovon olla [—] saadetud puhkusele röövimise eest. Vallamajas olla suur jooming. Esimehe tütre sünnipäev?

Esmaspäev esimesel Jõulu püha 25.12.44. Elu justkui pühade ajal: laual lutsupirak ja kohv ja õlu, puudub Vana Jaak ise – ajamärk, ei ole midagi parata. Viilupoognal jõhv lahti, parandan seda peretütar Leida lahkel kaasabil.

Teisipäev 26.12.44. Teine Jõulu püha, ei midagi nimetamise väärt. Ametiasutustes tööpäev, rahval püha.

Kolmapäev 27.12.44. [—] Parandasime peretütre vankrit, mis metsast puid vedades purunenud. Jõulud on läbi, aga saaniteid ei tule. Hobuse omanik käsitatakse Ahja metsast puid vedama, aga puid ei ole veel löi(ga)tut, ja mis lõigatud, ei saa vankriga igalt poolt kät(te).

Urmas Kalla erakogu

Aleksander Heering (1870–1955) veetis oma elu teise poole Mehikuurmas, töötas siin kaupluses, apteegis ja Meeksi vallavalitsuses, oli vabatahtliku tule- tõrjehinguga pealik; 1944. a lõpul elas võõras peres, sest kodumaja oli sõjast rüüstatud.

ROHELINE UUDIS
100 AASTAT
TAGASI

«Mets on linna tulnud!»

Viimaste päevade jooksul on Uue turu kõrval olevale platsile tore kuusemets tekkinud. Kerge armas vaigulõhn täidab õhku ja mets ise sumiseb juba pimedikus; nagu oleks seal tugevat mesilaste peret sees.

Inimesi voolab igalt poolt kuusemetsa kokku. Seal liigub terve perekond ja valib omale jõulupuud. Iseäranis osav on väike poiss puid rewiderima ja üks on ta silmis hea, teine parem ja kolmas veel parem, nii et ta oma valimisega vanemad otse ära tüütab.

Aga siin peab juba vanem lapse tahtmist tähele panema, sest lasteasjad ju jõulupuud ongi.

(Päevaleht,
19. detsember 1909)

21. sajandi elu: kilekotimaksust ja kilekotimaksast

Katrin Idla
katrin@greengate.ee

Kas teate, kuidas mõjus kilekotimaks lirimaal? Seal nimelt kruviti kilekotile juurde maks 22 eurosent (umbes 3,4 krooni). Tulemus oli hämmastav – kilest poekotte hakati tarbima 90 protsenti vähem.

Nüüd räägivad rohelised kilekotimaksust ka Eestis. Mida see meil annaks? Arvan, et sarnase tulemuse: pika- peale muutuksid inimeste harjumused: kauplusesse tuldaks aina rohkem omaenda, kestvama kotiga.

Loomulikult pole poeko- tid ainsad plastikjäätmel, mille hulka oleks vaja vä-

hendada, aga mis tahes rämpsutekitamise võtme- küsimuseks on ennekõike harjumused. Nii nagu harjumused käsi pesta, nagu muudki hügieenikombed, pole lihtsalt kombe pärast, vaid ikkagi tervise pärast.

On selge, et kilekotikasutuse maksustamisel pole isegi majanduslanguse ajal riigi rikkuse kasvatamise seisukohalt suurt tähtsust. Kui kott muutub kallimaks, laekub ju väiksema läbi- müügi pealt pigem vähem raha riigikassasse. Kilekoti- maks on heaks näiteks, kuidas ökoloogiline maksure- form toimib. Maksudega tehakse ebameeldivamaks need majandamise teed, mis on puhtama keskkonna mõttes kahjulikud.

Kindlasti kostab sellisele

«Näen kilekoti- maksu rolli selles, et see toimiks ka kile- kotimaksana, filtreerides välja raiska- vad harjumused.»

plaanile ka vastuhääli. Plastitöösturid ütlevad, et meie kilekotitööstus saab löögi. Väidetavalt 150 kuni 200 miljonist igal aastal müüdavast kilekandekotist on vaid kolm miljonit toodetud Eestis. Kui nüüd mõtiskleda, siis plastitööstuse- le annab kilekotikasutuse vähenemine sootuks uue väljakutse. Ei pea ju plastist

asjad olema ilmtingimata odavad, kiirtarbimises ja vaid ühekordses kasutuses!

Vastupidi, enamjaolt ühekordsete kilekottide asemel on inimestel vaja nüüd- sest päris mitmesuguseid, kestvaid poekotte ja mahu- teid-kaste – nende jaoks, kes autoga, nende jaoks, kes ja- la, ja ka nende, kes jalgrat- taga sõidavad.

Ka disainerite ja leiuta- jate tööpöld on avar. Nii oleks rattagat poes käijaid rohkem ja vajadus auto kui poekäru pikenduse järele väheneks taas. Rattarikkaks ei saa kindlasti ainult rattasõitu propageerides.

Ka muud seotud tegevus- sed peavad rattakasutajale mugavad ja käepärased ole- ma: näiteks seesama rattale paigutatav poekott.

ROHELISE
VÄRAVA
JÕULUSOOV

Käidud on läbi paksust ja vedelast ning käes on aeg hetkeks seisatada. Ei maksa tormata ummisjalu osturet- kele, vaid pigem nautida hingerahu, mida jõulu- aeg endaga kaasas kannab. Kes meist ei ootaks just praegu oma pereliikmetelt ja sõpra- delt suurt armastust ja hoo- livust. Kuid kas ei ole meile osaks saavad tunded suure- jaost just meie endi tunnete peegeldus. Et selles veendu- da, pange argiaeg paariks päevaks seisma, kutsuge kaasa armsad inimesed ning minge linnasaginast eemale, et süüdata küünlad kasvaval kuusel, mille all koos pika- pikkude tegevusjälgi otsida.

Häid pühi!

Kadriann Saar
Rohelise Värava toimetaja